

શ્રી ગણેશાય નમઃ
કમલક-કેશરી નાટકનાં
ગાયનો.

રચાવી છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર

શ્રી વાંકાનેર નૃસિંહ નૌતમ નાટક સમાજ
વેચાણુ લેનાર

વિઠ્ઠલદાસ હેમજીભાઈ ભાવનગરવાળા
આ નિબંધ નૌતમ નાટક સમાજના સ્વત્વીક
મુ. કરાચી.

અંથ સ્વામિત્વના સર્વ હકક પ્રસિદ્ધ કરનારને સ્વાધીન છે.

હિતેચ્છુ પ્રેસમા હરિદાસ વાલજી ડાકરે છાપ્યું, — કરાચી.

આવૃત્તિ પહેલી

પ્રત ૧૦૦૦

સંવત ૧૯૭૩

સને ૧૯૧૭

કર્મીમત ૦—૨—૦

વગર ઈન્જી વાળા કાઢવા માટે

બાદશાહી સાબુ.

બાદશાહી સાબુ—સફાઈથી વાળ દુર કરવા માટેજ છે.

બાદશાહી સાબુ—ચામડીનો અસલી રંગ ગળે છે કાળી પડતી નથી.

બાદશાહી સાબુ—વાપરનાશઓ સપુર્ણ સતોષ પામ્યા છે.

બાદશાહી સાબુ—ચામડીના તમામ દરદ નાશુદ કરે છે.

બાદશાહી સાબુ—ગુપ્ત ભાગોના બાળ સારી રીતે કઢે છે.

બાદશાહી સાબુ—વધુ સાબુના બોક્સ એક મા. ૧, પો. ચાર આના
હી દુસ્તાનમાં જગે જગે વેચવા માટે એજન્સી વંદાએ છે.

સોલ એજન્ટ—મહાજન એન્ડ કું

સુબા મેનણ રોડ—મુબંઈ.

દાનામ રૂ. ૧૦૦૧.

બાદશાહી

પેનકચુરર.

વીસાયતી ૦૦૦૦૦' દવાથી ઉતરતા ત્રકારનું સર્ગીત કરતરને

રૂ. ૧૦૦૧ દાનામ આપવાના આયજે.

બાદશી એકમેા રૂ. ૧) પોરદ જુદું.

છોટાસાલ છગનસાલ મહાજન એન્ડ કું

મુળજી જેઠા મારકીટ સામે—મુંબઈ

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૬૧૦૨ વાર્ષિક

પુસ્તકનું નામ ડી. ડી. ડી. ૨૧૨૧ ના ૨૩ નાં ગાયનો

વિષય ૮ - ૨ - ૪

અમદાવાદ કનક-કેશરી ના પ્રણીત ગીતો

પુરુષ પાત્રો

કનકસિંહ.....કુસુમપુરનો અકબર મહારાજ
 કુસુમસિંહ.....કનકસિંહની ભુતી રાણીનો કુમાર;
 કુસુમપુરનો સુવરજ
 કીર્તિસિંહ.....કનકસિંહની નવી રાણીનો કુમાર
 કેશરીસિંહ.....કુંદનપુરનો રાજા, કનકસિંહનો પ્રેમી ભાઈ
 કેટિલ્કસિંહ....કુસુમપુરનો મુખ્ય મંત્રી
 કદયાણુસિંહ....કનકસિંહનો વફાદાર સરદાર
 કુરસિંહ.....કુંદનપુરનો પ્રધાન
 કિશોર.....કુરસિંહનો પુત્ર
 અકબરસિંગ.....કુંદનપુરનો એકટીંગ નાયબ હીરાન
 સીંહલજી.....કુંદનપુરનો નિવાસી, કોક પૈસાદાર ખવાસ
 અવળી કેળવણીથી બનેલો નકલી હુધારાનો
 સાથી પાછળથી અવલાનો થએલો પતિ

તદુપરાંત-દરખાસીઓ સીપાઇઓ મારાઓ વિગેરે.

સી પાત્રો

સાનુભતિ.....કનકચિંહની નવી રાણી, કુમાર કીર્તિચિંહની
કુમ્ભી માતા

સામીરથી.....કેસરીચિંહની રાણી

કેળાવતી.....કેસરીચિંહની કુમારી, અને કુસુમ કુમારની
પ્રણયિની

અપલો.....એક વિધવા અવાસલુ પાછળથી બનેલી
શીંદલની સી

કુંતલા.....અપલાની વિદુષી કન્યા

તદુપરાંત—સાહેલીઓ કંચનીયો નાયકાઓ વિગેરે.

સ્થળ:— કુસુમપુર, કુંવનપુર, વિરામપુર નેમિપારણ્ય, અને
તેની નિકટનો પ્રદેશ.

શ્રી હરિ ૐ પરંબ્રહ્મ પરમાત્મને નમઃ

કનક-કેશરી નાટકનો ટુંક સાર.

પ્રારંભ પ્રાર્થના

અંક પહેલો.

પ્રવેશ ૧ઠો રાજદરબાર—રાજા રાહજીના શુભપ્રસંગ પર બાવા
વિદ્યાજી સાધાવવા સમ્રાટ બનાવવા સંબંધી રાજા કનકેશીંદ
બાવા કુચાર વગેરેની પ્રજા પ્રાર્થના હવરાજ કનકેશીંદના રાજા
રાહજીનો આનંદ, પિતાને પમલે પમલે માલી પ્રભને પુણે
શુભશાન્તિથી આયવવા સંબંધી રાજા રૂઢ રાજાના પ્રવિદ્યા
વચન, રાજપ્રભની એકવક્તાનું દિગરાન, મુખ્ય મંત્રી ઠોઢિદવ-
શીંદ, બને મુખ્ય સરદાર કલ્યાણુશીંદ વચ્ચે “ હરબાર બરવાના
ધારા ” સંબંધી વિવેચન, નાયકાચીના નૃત્યમાન-આનંદ સંમળ
અનિવાર્ય હરબાર ઉત્થાપન—

પ્રવેશ ૨ઠો રાજઅંતઃપુર—મિયાતચની પદરામણી પર રાણીબાહું
ચતિના સરદોદધાર-પાદ કનકેશીંદનું અંતઃપુરામન થતાં

પ્રિયતમ પ્રિયતમા વચ્ચેના પ્રત્યેક પ્રેમોદ્ગાર-સ્વર્ગદે દરબાર ભરી
આમંત્રણ આપના આવેલા મંત્રી-દોષ્ટિચ્છીદ અને અહારાન
વચ્ચે ઉદ્ભવેલો વિષમ વૈરનો અજાર-અને પ્રધાનને શીઠકાર-

પ્રવેશ ઉળે અપભ્રાંતું મહાન—વિધવાપણની નિપત્તિથી કંટાળતી
અને સરખી વયની સૌભાગ્યવતિ સુંદરી યુવતિઓના સુખભોગ
ભાળી સંતાપ પામતી અપભ્રાંતના અંતઃકરણના બળાપાના ઉદ્ગાર
ગ્રીધી કેળવણી લઈ “પોથીર્માના ફીંગર્સ” જેવા પંડિત અનેલા
નકલી સુધારાના સાથી અને અપભ્રાંત પર આશક થયેલા સીંહલજી
તું આવજું, પોતાની પડિતાઈ અને પ્રપચાઈતું ગોટાળા બચું
માડું ગજડાવજું, અને મોગ્યવચે આવેલી કુતલાના વરતી શેષ
કરતાનો નિશ્ચય કરીને જવું—

પ્રવેશ ઢીલે કેસરી ભુવન—નાયકાઓના નાયરંગ સાથે શ્રદ્ધાભી-
તાનમાં બુદ્ધતાન અનેલા, અને દોષ્ટિચ્છીદની દોષ્ટિચ્છતાના ભોગ
થયેલા કેસરીસીદના પોતાના મોઢા ભાઈ કનકસીંહ પ્રત્યેના
કુદ્ધિલઉદ્ગાર અહારાન કનકસીંહનો પત્ર લઈ કુસુમ પુસ્તી પ્રેન્દા
દાશીનું આગમન પત્રપાઠ કરતાંજ કેસરી કોધાયમાન—પ્રેન્દા પર
અચાચાર સજ્જી આગીરથીને હાથે પ્રેન્દાનો અચાચ સાંધી ભાગી-
રથીના સ્વસ્વામિ પ્રત્યે કુટુંબકલહ નહિં આદરવાના આવશ્યકિય
ઉદ્ગાર—કેસરીએ ક્ષેત્રો કરેલો તિરકકાર, તેને અવશ્યકિય આરંભ
વાનો નિરંકાર—

પ્રવેશ ૫મો—કોટિય ભુવન-મહારાજ કનકસીંહ કરેલા અપમાનનો ભીષણ પ્રતિશોધ લેવા સંબંધી કોટિયસીંહના કોટિય ઉદ્યોગ, કળાવતીનો સાહેલીઓ સંગે વાણી વિનોદ, સમ ત્વચરો સખીઓની ઠંડી હોલી, કુમાર કુસુમસીંહ અને કલાવતીનું પ્રણય મિલન-તથા ઉઝયે ઝેડી સાથે નિર્વારેલું સમર ભૂમિનું ગમન-

પ્રવેશ ૬ ઠો—પદ્માવતી-કુંતલા-કિશોરનો માર્મિક પ્રણયવિનોદ અને અરસપરસ એક બીજા સાથે પરણવાની લીધેલી પ્રતિજ્ઞા-સિંદૂરનું આગમન, કાપટ્યમુર્તિ કુંતલાનું વિલક્ષણ વર્તન અને કુંતલાને નિદાગી સીંદવણના અંતઃકરણનું થએલું પરિવર્તન અપણા સાથે કુંતલાના વર સંબંધી વિવેચન. સીંદવણની મુખર્મી પર અપવાને કરેલો ક્રોધ, -ઉભય વચ્ચે ઉપજેલો વિરોધ-

પ્રવેશ ૭મો—મન્નરભુમિ-કનકસીંહની યુદ્ધ શિબિર-રણભૂમીમાં અગાઉની ગાળી પહોંચેલા કળા-કુસુમ ના રાજપુત ભતિ સંબંધીના અસરકારક-ઉદ્યોગ, કેશરી અને કનકત્રૈ સમરસ્થલમાં ભેટો, -“લાઇ લાઇ વચ્ચે ભીષણ યુદ્ધ આરંભી નાહક નિર્દોષ યોદ્ધાઓનાં રૂધિરો નહિ રેલાવવા સંબંધી ” રાજ કનકસીંહના કેશરીસીંહ પ્રત્યે—

“ વિકટકાર લાખો વાર એ અન્ધાયાના સંગ્રામ છે.

લક્ષ્ય નહિ એ ક્ષાણનાં પશુ નીચ નરનાં કામ છે.

ક્ષાત્ર કુલ ગૌરવ ત્વજી નવ અસત પાંથે આલવું,

કરી કીર્તિ અથવા વીરતા કાં સર્ગમાં અંશે જનું.”

વધેરે વધેરે બોધ વચન, કેશરીએ લેલો. અસ્ત્રીકાર કરવાથી ના-
 મેલો. બીજણ સમરાનલ, બે વહા દોટીત્વસીલે સિખિરમાં લખાડેલો.
 દાવાનલ, કઠાકઠોના કાચી જમજમાં રાણી બાનુમતિ તથા બાલક-
 કુચારને જાઠ રક્ષણાયે' કલ્યાણચીદલું' પ્રયાણ, અપય' પુર્યે કે-
 શરીલો વિજય—

રેખલો.

આંક પહેલો સમાપ્ત.

અમંત રજો

પ્રવેશ ૧લો. અરણ્ય—અધર્મ યુદ્ધથી જય પામેલા કચરીસિંહનું
સ્વ સૈન્ય સહ નીકળવું અને કનકસિંહને જીવતો બા મુએલો પણ
પોતાની સમક્ષ રજી કરવા કોટિલ્ય સિંહને રવાના કરી, થોડો
કુસુમપુરમાં સ્વસત્તા સ્થાપનાથે જવું.

પ્રવેશ ૨જો—સળગેલી શિખરમાંથી બાહુમતિ વિગેરેને સહીસલામત
સાથ ગુપ્ત સ્થાનમાં કલ્યાણસિંહનું આગમન, રાણીનું આકંઠ્ય
કુમાર કુસુમને શોધતા બહાવરા બનેલા રાજા કનકસિંહનું પણ
આગમન, કુમારને શોધી નિર્જય સ્થાને મુકવા માટે વીર કલ્યાણ
સિંહનું પ્રયાણ, અને વિધિ કૃતિને માન આપતા મહારાજા કનક
સિંહનું રાણીને આશ્વાસન આપી શુદ્ધ પ્રત્યે ગમન. બાક તેમની
શોધ કરતાં કોટિલ્યસિંહનું આવાગમન, તે દરમ્યાન કુમારને સુઝ
ક્ષિત કરી વીર કલ્યાણસિંહનું પણ અત્રે પ્રત્યાગમન, સૈન્ય સાથે
કોટિલ્યને આવેલો જોઈ કલ્યાણસિંહને ઉપજેલું ક્રોધવર્ષણ, કોટિ
લ્ય અને કલ્યાણ વચ્ચે વિતંડાવાદ. વક્ષાદાર વીર કલ્યાણની અલો
કિક વક્ષાદારી, અને કોટિલ્યની ધારણામાં તેણે પહોંચાડેલી બચ
કર ખુવારી.

૨જો

પ્રવેશ ૩જો ચક્રમસિંહની ઓઢિસ—કંદનપુરના એકિઠંગ નાયબ
દીવાન ચક્રમસિંહને ત્યાં સિંહલજીએ મપલા ખરના પોતાના મેણા

ની માંડેલી ફરીયાદ, ચક્રમ અને સિંહલજી વચ્ચેનો રમુજી વિવાદો વાદ, ચપલાના ચપલ ચક્ષુ આજુબી ચક્રમ બેળના ચક્રમસિંહની બુદ્ધિ બરબાદ. અને બીજી મુદત પર મુલતલી રાખેલી સિંહલજી ની ફરીયાદ.

પ્રવેશ દ્વિતીય અરણ્ય—આલક કુમાર કીર્તિસિંહ સાથે અરણ્યમાં ભુલી પડેલી વંદા દામી આકુંદ કરે છે. તે દરમ્યાન કેશરીસિંહ સૈન્ય સાથે ત્યાં આવી તેની પાસે પ્યારની માગણી કરે છે. અને કનકસિંહનો પક્ષ તજી પોતાના પક્ષમાં આવવા અનેક પ્રકારે સમજાવે છે. પરંતુ વંદા એકની બે ન થવાથી તેને ક્રોધ કરી લાઇ જાય છે.

પ્રવેશ પત્તમ અરણ્ય—વાઘેર અરણ્યમાં પદચ્છુન થએલાં, રાજા, રાણી, કર્મની ભુરી કદાશ્વી, રાજાસાથી દહ્યાજીસિંહનું રાણી સાથે કામ નિર્ભય રથાનમાં પ્રસ્થાન—કેશરીનું બાઇને શોધતાં શોધતાં આગમન—ગન્ને બાઇનું પુનર્મિલન ઉલ્લસ વચ્ચે અસર કારક સંવાદ—વાદ બીષય રણ સંગ્રામ—દરમ્યાન દીવાની સ્થિતિ માં બાનુમતિનું આગમન—બાબી દીપર વચ્ચે પુનઃ ભયંકર સંગ્રામ બીજી આજુબી કુમાર કુસુમસિંહનું માતાની મદદે આગમન—કુસુમ દ્વારા કેશરી, અને કોટિલ્યદ્વારા કુસુમ વચ્ચે.

ટેબલો

પ્રવેશ ફોર્થ—કોરટે ચડેલા સિંહલજીનું એક વખત ઘરમેળે ચપલા સાથે સમાધાન કરવા માટે ચપલા ગૃહે આગમન—કુતરા—કિશોરના પ્રજ્વલ્ય મિલનનો નાટ્ય પ્રયોગ—અને કિશોરે બાળવેલો અતાર

મુક્તાત્રવાળાને। સ્વાગ પ્રિયા—પોપટનો આંતરિક ઉમંગ—સીંહચીની
મૂખાંધનો પુત્ર: નીમેસો રંગદંગ, ફરીથી સિંહલ, ચપલા વચ્ચે
જામેસો જંગ

પ્રવેશ ૭મો વિરામપુગમાં કહ્યાણુસીંહનું મકાન—અપર
માતાની મદદે જતાં જખ્ખી થએલા કુમાર કુસુમસીંહને આરામ
માટે કલાતીને પોતાના શુપ્ત નિવાસમાં સોંપી કહ્યાણુસીંહનું પુનઃ
પોતાના રાગ્ન રાણીની સેવા માટે અરણ્યપથે પ્રયાણ-કુસુમસીંહની
પિતૃબક્તિનું અલૌકિક પિઞ્જાણ, પ્રણયી પ્રણયિનીના પવિત્ર પ્રેમની
પરસ્પર લક્ષ્ણ, બાદ કુર કોટિલ્પસીંહનું અચાનક આગમન, કુસુમ
કળાનાં વીરત્વ વચ્ચે પિતા પુત્રી વચ્ચે ભયંકર યુદ્ધ અતે એ
પ્રેમી પખ્ખીને કુર કેશરી આવી પહોંચતાં થએલું બેડી બંધન.

ટબસો

અંક બીજો સમાપ્ત.

અંક ત્રીજો.

પ્રવેશ પહેલો—અરણ્ય—વનવીર અરણ્યમાં રાણી બાતુમતિનો
હૃદય ભેદક વિલાપ—રાગ્ન કાકરીસીંહ અને રાણી બન્ને બે બાન,
રાગ્ન રાણીની એ બીયણુ પરિસ્થિતિપર વીર કહ્યાણુસીંહનો કરુણ
મથ પોકાર—અને

“ દશાના દોર દારણુ દુઃખાએ દુઃખનો દરિયો,
કસોટી કાળ કંઈ ભુમિમહી શ્રી સંજુએ બરિયો,
કંઈ આનંદ મંગલને કંઈ વરસાદ અમુનો,
હસે છે કોક વ્યકિત ત્યાં રહે છે કાલ વ્યકિતઓ—”

દશાના દારણુ દોર સંબંધી અસરકારક ઉદમાર-સીપાઈ દ્વારા
કુસુમ-કળા કેદ થમાના મળેલા સમાચાર, ખાદ રાષ્ટ્રીને નિર્ભય
સ્થાનમાં સેવા સુશ્રુષાને માટે કલ્યાણુ બધું જાય છે તે દરમ્યાને
એવાન થયેલા રાજા કનકસીંહના હાથમાંથી હથીઆર ખીનથી
લઈ કોટિલ્યસીંહ તથા કુરસીંહ કોટિલ્યથી લેને કેદ કરી બધું જાય છે.

પ્રવેશ બીજો—નાયબ હીવાન ચક્રમસીંહની ઓફીસ-ખોરી
જના કારકુનોથી કંટાળેલા નાયબ હીવાન. ચક્રમસિંહનું પદાવાજા
પર રમખાણુ—શરખિતાનમાં ગુજૈતાન-નાયકાઓ સાથે નવાયેલા
નાયગાન, ચપલાઓ આવી ચલાયેલા ચપલ ચક્ષુમાણુ સીંહલજી
કેસનું ધમસાણુ અને આખરે સિંહલ-ચપલાના કરેલા હસ્ત
મેળાપનું દોરસપાણુ—”

પ્રવેશ ત્રીજો—કેશરી સુવન-કરેલાં કાટી કુર કાયોથી કોટિલ્ય
મે થતો આંતરિક પશ્ચાતાપ, કેશરીએ લેને કરેલી કેદ, કુસુમ કુ-
મારને કેશરીના હુકમથી દેહાંત કંડની સજા, કલાવત્તી ખાતે મન્દા
હાસીને દેહાંત કંડની સજા તથા ન્હાના કુમાર કાતિંસીંહને પૂ-
રવીપર પટકાવી મારતા બાગીરથી રાષ્ટ્રીએ કરેલો બચાવ—

ટબલો

પ્રવેશ ચોથો—જંગલ—સીપાઈએ. કુસુમ કુમારને મારવા જાય છે
 હે ફરમાન સાધુના લીલાસમાં વીર કલ્યાણસીંહ આવી પહોંચી
 હપડેકના પ્રથંડ મારથી તેમની મતિ ફેરવી નાએ છે. સેતાનોનું
 સાધુઓના રૂપમાં પરિવર્તન થાય છે.

હજારોનાં બળાં રેંસી, પ્રપંચી પેચમાં પેસી,
 કતલ નિર્દોષની કરવી, બળી એ નોકરી કરવી.
 ત્વજીદ્ધ પ્રાણની પરવા, કહી જઇએ અમે મરવા,
 છતાં માલીક એ પરવા, બળાં એ નોકરી કરવી.
 કરી પ્રાણા કુતિ રહીએ, કહાં જ્યાં યાય ના કાંચે,
 નિરંતર રોડછાં રહીએ, બળી એ મોકરી કરવી.
 પરાધિન પિંજરે પડીએ, પરિણામે રહી રહીએ,
 ખુની થઇ વિશ્વે વિચરીએ, બળાં એ નોકરી કરવી—”

હજેરે શબ્દોથી એવી અત્યાચારની નોકરી નહિ કરવા સખ-
 મતિએ લે છે કલ્યાણસીંહ તેઓને તથા કુમારને સહ પોતાના
 શુદ્ધ સ્થાનમાં જાય છે.

બાદ કલા તથા વ્રન્દાને સહ મારાએ મારવા આવે છે દિવાની
 બની પતિ પુત્રને શોધતી બાનુમતિને વ્રન્દાનો મિલાપ થાય છે.
 મારાએને તેઓ કરગરે છે છતાં કુર હૃદયમાં દયા ન આવતાં
 તેઓ કૃપાણુ ચલાવે છે તેદલામાં શ્રીમતિ બાગીરથી આવી સ્વર્ગને
 બચાવી સહ જાય છે.

પ્રવેશ પાંચમો—જેલખાનું—ઉન્મત દિવાની દશામાં જેલખાનામાં
 કનકસિંહ । દશા અને સમયની બહિષ્કારી સંબંધી લેના સજ્જડ

હિંદુગાર, કેશરીનો પદ સંસાર, — કનક-કેશરી વચ્ચેનો અંતિમ સંવાદ, કેશરી કનકને પોતાનું મસ્તક નમાવી શરણે થવા ફરજ પાડે છે. ત્યારે કનકસીંહ—“એક અવીનાશી સીવાય અન્ય કોઈ ને કનકસીંહનું મસ્તક નમશેજ નહિ” એવો જવાબ વાળે છે. જેથી શુરસે થઈ કેશરી તેને શિદ્ધમ કતલ કરવાનો ફરસીંહની હુકમ કરે છે. હરમ્યાન કુસુમ-કલ્યાણસીંહ વગેરે આવી પહોંચી કેશરી સાથે યુદ્ધ કરીને તેને ફેદ કરે છે.

રેખાલો

પ્રવેશ ફોટા વ્યવસ્થાનું મકાન—કિશોરની રાહ જોતી કુંતલાના વિરહોદ્ધાર—કિશોર—કુંતલાનો રમુજ પ્રણય મિલાપ—મપમેઝેદ વાચતાં વાચતાં સિંહલજીનું આગમન તે દ્વારા પિતાના મરણનું કિશોરને પડેલું પિછાણ—પિતા પાછળ પ્રાણ વિસર્જન કરતો કિશોર અને કિશોર પાછળ પ્રાણાર્પણ કરતી કુંતલાને જોઈ વ્યવસ્થાને થયેલી ગભરામણ—યમરાક સિંહલજી એક યુદ્ધિત અજમાયી, કિશોર—કુંતલાના પ્રાણ બચાવે છે. અને ઉભયના હસ્ત મિલાપ સાથે સિંહલજીનું “છતિશ્રી નાટ્ય પુરાણ”.....નું પારાયણ સમાપ્ત થાય છે.

પ્રવેશ ૭મો રાજ દરબાર—કુમાર કુસુમસીંહને રાજ્યાસનપર બેસારી પ્રજાજનોને રાજ પ્રજાની દરજ રહમજની, આ અસાર સંસારથી દંટાળેલો કનકસીંહ સન્યાસ લઈ જવા નીકળે છે. કુસુમ કુમાર ફેલીઓનો ન્યાય થતાં સુધી તેને રોકે છે પિતાની હાજરીમાં કુસુમ ફેલીઓનો ન્યાય કરે છે. દોષિત્યસીંહને દેહાંત દંડની સજા

કરમાવવામાં આવેતા તેના અંતઃકરણના અપાર પશ્ચાન્તાપના શબ્દો સાથે કળાયતી રજુ થાય છે. અને પ્રાણેશ્વરને વિનવી પિતાની સળની ક્ષમા અપાવે છે. બાદ કેશરીને કારાગૃહની સળ કરમાવતાં તે અડંકારી રાજા કટાર બાધ આત્મધાત કરી મરવા તૈયાર થાય છે દરમ્યાન તેના પિતા—મહારાજા હિરણ્ય બાહુ નું રૂઢ અંતરિક્ષે જણાતાં તેના પ્રભાવે કેશરીને પોતાનાં કૃત કાર્યોનું જ્ઞાન થવાથી અપાર પશ્ચાન્તાપ સાથે પિતાની અસદ્ ગતિ ટાળવા માટે કુમાર કીર્તિસીંહને પોતાની કુદ્દત્તપુરની ગાદી સોંપી મેટા બાધ કનકસીંહ સાથે નૈમિષારણ્યમાં તપ આરંભવા નિશ્ચય કરે છે. દરમ્યાન બાળારથી, જ્ઞાનુમતિ તથા કુમાર કીર્તિસીંહ અને નન્દાદાસી સાથે હાજર થાય છે તેમને બ્લેષ સર્વના અંતરમાં હર્ષ થાય છે બાદ પ્રધાન કેદરિયસીંહ પણ ભવિષ્યનું જીવન પ્રભુ ભકિતમાં ગાળવાની દૃઢતાથી કુસુમ કુમારના હસ્તમાં કુમારી કળાયતીનો હસ્ત સોંપી વનવાસી સન્યાસી થવા તૈયાર થાય છે. દૃશ્યાસીંહને તેની સેવાની કદર કરી મુખ્ય પ્રધાનપદ—નથા પ્રદાના વંશજને રાજા તિલકની સત્તા સોંપવા સાથે કુસુમ—કળાના હસ્ત મેળાપ સાથે અમારા આ નાટ્ય પ્રયોગની સમાપ્તિ થાય છે.

શાન્તિ:

શાન્તિ:

શાન્તિ:

કનક કેશરી નાટકનાં ગાયનો

નાન્દી—મંગળાચરણ.

બાબાઓ—

૧

વંદું વિમળ વિચારામ

જયમીરામ, જયલલામ, રાજુવરામ પરશુરામ

ન્યારી ન્યારી કૃતિ નીરમી સ્વામ.....વંદું

નભ, નગ, નદ, નક્ષત્ર નામ

વિશ્વ વારિધિ વિમળ ધામ

અજર અમર હર જગદીશ હર હર પ્યારા અભિરામ....વંદું

કંચનીઓ—

૨

નીરે નીધપમ પધગમ પડે ગરે રેગ પધનીમ

પધગમ પડે ગરે નીસા.....

સાનીધનીરે સાનીધનીરે ગનીરે ગપરે ગપ

ધનીધપગરે સાનીસા

તનન તનન હીમ નાહીર હીર હીમ હીમ નત નત નન તન

હારે હારે હીમધે તનનનધે તન અલી હીલીમ

હીતિ કમલ પ્રકુલ રહો, માવ આંદ્ર હીવા કરો.

મેક ટેક નૃપવર શકિત દિન પ્રતિદિન દ્વિગુણીકો
 મેતીર કીટ લક્ષ્મી કતાં ગેમે દીન નમ ધેતા ગીન તથાનધા
 દીના કીટીત મેતીર કીટતક તકીકધા—(૨)

ભાનુમતિ—

૩

પિયુષ પ્રાણ પ્યારા પધાર્યા પ્રેમાળ
 અંતરના લાલ રસિક રસીયા રસાળ.....પિયુષ
 વસંત વિહાર્યે ંકાલા વિરહી વિહરીયા
 આવો હૈયાના હેતે હિંચાળું હું લાલ.....પિયુષ
 કથની વિરહની ઠહું કંઈ વરણવી
 પ્રણયું પાયે પડું પ્રિતમજી લાલ.....પિયુષ

કનકે ભાનુ—

૪

કનકે—“ શાણી તું મહારી છે પ્યારી સુખકારી સમઃરી
 ગોરી ગુણશાણી ગુલબર

ભાનુ—“ છોકોજી હાથ સુજસાથ તજો એવી વાત
 બીજીને બતાવો પ્યાર—”....શાણી

કનકે—“ ના રીસાવો શાણી આવો ”

ભાનુ—“ દુર જાઓ ના સતાવો. ”

કનકે—“ શાણી સુખજી માનિની માન. ”

ભાનુ—“ જી ન જાવો!.....શાણી

ભાનુ-“ જાઓ જીવન મન મુંઝાયે
છોડી દો મચકાશે બાંચે ”

કનક-“ જાઓ જીવન મન મુંઝાયે
તો ન પડશે ફરીથી પાચે.”

ભાનુ-“ના જાઓ જી આવો; રીઝવો, મનવો
આતમદાર દીક્ષદાર”.....શાશ્વી૦

અપલા—

૫

હારે કોને કહેવી વિધવાની આવી વિપત્તિ
વિધવાની વિપત્તિ વિધવાને વિતતી.....હારેકોને૦
વિધવા વનિતા વિહારી વિનાની
સ્વામી વિનાની બળી જીવગાની.....હારેકોને૦
સંસારનાં સુખ વૈભવ સંપત્તિ
વિધવા સ્ત્રીને મન હોળી સળગતી.....વિધવાની

૬

અપલા-“ચિત્ત ચોર છો ચક્રોર સહુણા શામળા
લટકાળાજી વાહ લહેરી લાલાજી વાહ
કરી કુંતલાનું કામ બહેલા વળજે વિરામ”

સિંહલજી-“રસીલી રામા ભોળી ભામા કારીકટાક્ષની જે
મારી કઠરીયાં, અહા ખ્યારી મારી કઠરીયાં

કંચનીઓ—

૭

શરાખે અરગવાનીસે પયાપય જામ ભર ભરદે
 તેરે કુરખાન અયસાકીં નશેમેં મસ્ત કરકરદે
 પીલાકર મય ભુલા હેતા હુય દીવસે ગમદો આલમ કે
 તેરે કદમે પેંસાકીરંદ કધું કર સરન ધર ધરદે
 શરાખે નાખકી તારીફ કયા હે હુમસે અયકામીલ
 મીટાકર જો ગમીકા શાદ ગાની દીવમેં ભર ભરદે

કેશરી—

૮

સમશેરો ચમકાવી શત્રુને હુકાવી જીતી સંગ્રામ
 ક્ષણ ભરમાં રણ સ્થળમાં અરિદળનાં સર્વના મુકાવી માન
 શત્રુ દળને જઈ સઘ નમાવ્યા જલ્દીમ જુદમ જમાવો જમાવો
 બહાદુરી બળને બતલાવો પુરી કરી ખુવારી
 સૃષ્ટિ આ સારી, ધુળવી ભારી જીતો સંગ્રામ

કખાવતી—

૯

મનહર મુદ્દભર મધુરી મીઠ માંડી નેત્ર ત્રાસ્યાં
 પ્રિય પ્રાણુ તોય ન આવ્યાં

વિરહી વિપદ પણ જુમ સમ જાયે

અંતર પ્રિય વીણ અતિ ગભરાયે

તનમાં મનમાં લાગી લાલ પ્રજળે કાયા.....પિયુ

શરદ અંદિઝ મુહાવ શુભ કેવી ખીલી
વળી વનવાટિકામાં વૃક્ષશ્રતા કેવી ખીલી
કળી કુમળી કુસુમની કાન્તિવાળી કેવી ખીલી
મૃદુ યોવનની બહાર મહારી લેવી ખીલી

—વિરહી વિપદ—

જ્ઞાને સાહેલીઓ— ૧૦

મા—“વાહ વાહ નાનકેડી નાનુકે નાર
શરમાતી ના ચાલી આ સાહેલી”

ક—“બધો સલાવો નહિં નાહકે બનાવો
બાણી બાણી રંગો અહિંથી ંહેલી”

મા—“આવે રસીક વર નો અલખેલી
મીટ માંડી રહી જ્યાં મદ્યેત્રી”

ક—“પત્થર પ્રતિમા સમી જણાઓ
નાહકે શાને મુઠે બનાવે”

મા—“બાણી રંગીલી રસીલી છખીલી”

ક—“વૃથા શાને બનાવો શરમીલી”.....વાહવાહ૦

૧૧

કુસુમ—“પ્રાણથી પ્યારી, સરલસારી, મૃદુમુરલી,
છમરે જદી ગર્જ, જદી ગર્જ હાં—”

કળા—“ અલભેલા આમ આવો, રસીલાલ રીઝવો

મીટો અણુમોલી મીલાવો, હર્મિ અંવરની હલમલો
સ્વાતિક જળ વિષુ ચાતક જ્યમ હું તલપું છું
પ્રિય પ્રાણ વિના—”

કું—“ કુરખાન સદા નિજ પ્રાણ કરે,
મણિ—મણિની પરજ મરે”

કુંતલા—

૧૧

જંઝ જોખનનો જાલીમ જમાવું હું
મન મોહનને માનથી મનાવું હું
પ્યારા પંખીજી પ્રેમ પિંજરે પુરી હઈ
મારી નયનબાણી એ અભણ્યા ને વિંધી હઈ,
હું હું હું હું હું હું હું હું હું—જંઝ—

કુંતલા—

૧૩

મળજો જરૂર માણીશું મોહન મારા
પ્રેમી પંખીજી પ્રેમ કુંજમાં પ્યારા...મળજો
આનંદ આનંદ આજ અતિ મુદારે
પ્રેમ અમૃત રસ રેલીએ પ્યારા—”

કિશોર-લોલાવી લાલને લેતી તું લલનારે

પ્યારી પંખીજી ને પ્રેમ બાણ માયા—”-મળજો

ચેલા—“ ગેટ આઉટ ગમાર, ચલ લુચ્ચા ચમાર,
વ્યભીચાર કરનારને ધિક્કાર છે,

સીંહલજી—“ આઈ એમ જેન્ટલમેન, વૃથા બોલે છે વેણ,
લાયબલ કેસ કોરટે જનાર છે.... ગેટ—

સુરત સુદર છે, બંદા વીર નર છે,”

અપલા—“ શું શું તું નર છે ? નાના ખચ્ચર છે.
ભુરા કામી કુકમી ધિક્કાર છે,

સીંઠ—“ બંદા તારા માથાના સરદાર છે’....ગેટ—

કેશરીને તેણું સૈન્ય— ૧૫

હાં જંગી શેરો શત્રુને ચોતરફ ઘેરો

લશ્કરને આગળ ઘેરો ઘાલીમે સંગ્રામે સર્વેને દળે

સમશેર ભેરદાર ચમકાવો તેજદાર

દુશ્મનનો કારખાર મીઠાવો ખડકાર—હાંજંગીઠ

દેખાડો ભેર દોર શત્રુનો ગોર ગોર

ચરમાવી શત્રુ દોર જમાવો જંગી ભેર—હાંજંગીઠ

અંક પહેલો સમાપ્ત.

અંક બીજો.

ભાગુભતિ—

૧૬

ભયંકર ભવરણુ ભીતિ પ્રદ ભક્ષે
 રાજ નિવાસ થઇ હું વનવાસી
 થાય શુન્ય આ હૃદય દુઃખથી તવાઇ
 વિધીયે દશા કીધી થયાં સુખ ન્ધ.રાં
 વિપત્તિઓ સહુ ક્યારે ટળે ?
 જીવન ખારું લાગે પ્રિયજન વિણ હવે—ભયંકર૦

કેનક—

૧૭

પ્રભુથી પ્રાપ્તિ સુખની જ્યાં ત્યહાં પણ દુઃખની ઘડી
 વિવાહો તસવ મતા જ્યાં ત્યાં જણાયે મૃત્યુની ઘડી
 આવતી આત્મા વીર મરદ પર
 ના મરદો પર આકૃત ક્યાંથી ?
 ખોટ ખરાબા સખીજન ઉપર
 કંજુસ જન પર જહેમત ક્યાંથી ?
 મહુણુ ખને છે અંદ્ર સુરજથી
 તારલીઓની શકિતજ ક્યાંથી ?

મન્દા—

૧૮

સ્વડું હું શાંતદીન શાન વિભુ હયા ધર

કિરતાર કૃપા કર

ભટકું ભયાનકે ભવસરે ભૂધર હયા ધર—કિરતાર૦

છ માસનું સંતાન છે આ હાલ નજર ધર—કિરતાર૦

ભસું છું જહાવરી ખની હું કંઠરે કંઠર—કિરતાર૦

મેળાવ મહારાજને મધવેશ મયાકર—કિરતાર૦

ભાગુ—

૧૯

મેળાવો ઠાઠ મામાળુ મારો લાલ,

ખાલુકાને નીરખે નયન કયાં ?

હાય ઠાને હું સુણાવું રે ખુરા હાલ—મેળાવો

હિમ્મત હૈકે ના રહે, હૈયું ફાટી જાય,

આફત આ સહેતાં અરે, તનડું ત્રાસી જાય

કયાં શોધું ! કયાં પામું ! રે મારો લાલ—મેળાવો

કુંતલા—

૨૦

ઠીકઠીધી ઠઠોલી પ્રાણુ પ્યારા, નયનના તારા,

વારી જાઉં જીવન મુજ પ્રાણુ,

શાણા શોખીલા શ્યામ મારા—ઠીક

કિરોર—‘દીપકશી દીપતી દરે હું પતંજ પ્રાણી છું,

પ્રિયાતું ખંસરી ને હું કુરંજ પ્રાણી છું.”

કુંવલા—“ નહિં છ નામ લઈ નરવર હું નારી છું.
મનુષ્ય માણુ લઈ ખમર હું નારી છું
વાહુ છીલકાર વાહ વાહ—

કિશોર—“ મનુષી મુરલી તું હું પત્તમ માણી છું,
દેવીતું દેવીભક્ત હું મનુષ્ય માણી છું.”

કુંવલા—“ પિયુ પોવડ લઈ પ્રિય માણુ મુઠી ખારી છું
ભાવા દેવ લઈ એ દેવની હું નારી છું ”

કિશોર—“ વાહુ છી મુનુષ્ય વાહવાહ—કીધ

નાયકાઓ—

૨૧

પિયરવાઝી ખારી રસીલીછખ ન્યારી ન્યારી ન્યારી
મુખ લુખ ખોઠર ભઈ હું બાવરીયા
શાંવરે લોરી દેખડે મુરતીયાં
રંગીલે રસીલે મનહર તોરે નયન
દેખે બિન આવે નહિ મોઢે મુખ અપન
લરણાવે મોરા છયા લસ્યાવે મોરા છયા

કાવ્યા—

૨૨

છપન વિભાવ લ્યો, એવી નકામી વાત વિસારી
ઠરી મુખ લો ઠરી દુઃખ છે, વિરંચીની કૃતિ ન્યારી

કુન્ડ-કળાખ્યારી પ્રિયા મારી ખરે ન્યારી કળાં તહારી

મૃદ મુર્તિ મનોહારી મને કીધા તેં આભારી

કળાન્-નયોલો નાથ જો વેણો લલોભવની હું ઇસી હું

પ્રભુ પ્રિય પ્રાણ મહારા આ પ્રભુની હું ઇંપાસી હું

અંક બીજો સમાપ્ત.

અંક ત્રીજો.

કનક—

૬૩

— પ્યારી પ્રમદાને પ્રગુણ બધાવોરે
 સહુણી સતીને નહિ સંતાવોરે.....
 ચંદ્રવદની ચારકાન્નિ ચતુરાને બધાવોરે
 સુંદરી સુભગા સતિ અહા ! પ્રિયપતિની છે જાતિ
 પ્યારી૦

સિંહ-અપજા—

૬૪

આલો આલો સ્ત્રીક રમાવર પુત્રું પાપ તમારા
 માનસ સરના રાજ હંસ અર્ધ મુકના કળને ચરશે
 દૈવ હૃદય વસનારા મહારા.....આલો૦

સીં—ધન્ય દીવસ છે આજ અમારો

અ—પ્રેમી પતિ અગળાને તારો

સેવા સ્ત્રીકારીને પાપ નિવારો

સીં—નીશદિન આહું અણુ.....આલો૦

કેશરી—

૬૫

આજ અર્ધ વિપત્તિનો વણમાધ
 કર્મ ગતિ મહારી ન્યાસી ન્યારી પ્યારી પ્યારી
 છળ બળથી કીધીજ સવાધ

હરો હરો પુરી કીધી કાળખામાં
 કીર્તિ, કીર્તી, કીર્તિ, ને શ્રી મંગી બધ અપાર
 વિભવની વધાઈ.....આજ૦

કુસુમ—

૨૧

હયા હયા આરી પ્રભુ મ્હારી
 અલમ અલ અલખેલી પ્યારી
 કયા અલ અલ ચરીથી ન્યારી
 મયે કુર આમ વિધી શું કામ ?
 વિષાતા તુજ કૃતિ છે ન્યારી અર્થ પ્યારી.....હયા૦
 જમધર જમધર તુજે પાલક ટાલક સોનો
 તુજ પર કર દયા, વિભુવર કરતું મયા, દીનકાલ અ,
 વિચાર, વિચાર, વિચારમાં વસી રહેનાર....હયા૦

ભાવ—

૨૭

ક્યાં મળે પ્રાણુ જીવન પ્યારા
 ખરણીએ મુત ક્યાં છે મ્હારા ?
 પ્રભુ ભક્ત વત્સલ કાં બિરહ મુઠો
 અલ અલ કુરંધર અર્થ મુઠો
 સ્વામી મુત મેળાવો મ્હારા.....ક્યાં૦

કનક—

હવત પલટાઈ જવાનું ખરે અંતે ખરી જવું
 એથી બહેવર છે આખર કે લલાઈમાં મરી જવું
 — કહેવર ખાકી નિપજ્યું ખરેખર ખાક યાવાનું
 વિરાગી રાગી કે લોગી લલા લુંકાને જવાનું
 વૈસદ્ધિમાં પ્રજળવું એ ખરેખર હોળીમાં બળવું
 ઝીલી કાળી લઈ ફરવું લવું એથી અધિક મરવું

કુંતલા—“છોડો છોડો પિયુછ કર છોડો
 શરમાવો ના લોળી નાર

કિન—“અલખેલી રંગીલી તું છે પ્યારી”

કું-“છે ન્યાયી પ્રીત તમારી છોડાછ દીલદારી
 વિલાસી, હુલાસી, લાલાછ, જાઓછ...છોડો-

કિ-“મીઠી સુતિ આ તહારી ઠસી ગઈ દીલમાં
 વસી તન મનમાં”

કું-“તન અતિ છલકાય મન મલકાય અંતર માંદ
 કંઈ કંઈ માય, મદન વ્યથાય...છોડો

સીંહલ થપના અને કિશોર કુતલા

મઠ મઠ સહની શાદી થાતી મરી બરખાદી
આતો બની આખાદી ધર્યા પુત્રી થઈ છે આજ
લીક જોડી મળી હાં પ્રણય બની ખીલી
નાચો ગાયો આવો ધુપ મગાયો ને આપસમાં આજ

સર્વે—

૩૧

વિજય જય જય વિજયે વરજે

સુર્ય કુળ માર્તંડ પ્રગળ્યો

શ્રીપતિ શ્રીધર ઠરજ્યો

કિરતાર, પાવનહાર, ગુણઆગાર, સૌ સુખ સાસ્તુ

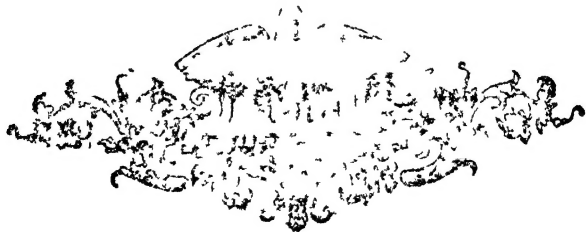
તુંહીજ્યોતિ, તુંવિગુતિ વિશ્વતુર્નિ પ્રાણુખ્ય રા

સર્વ સાક્ષી સૌશ્રી ન્યસ.....વિમ્બ૦

શાન્તિ:

શાન્તિ:

શાન્તિ:

નામદાર મુંબઈ સરકારની

ગ્રવનમેન્ટ લેખો રેટરીમાં વિદ્વાન સરકારી ડાક્ટરે . પરી મના
વેલી ખાદશાહી ચાકુતી અનંગ વિલાસની ગોળીઓ એવા-
લાઈઝ કરીને તેમાં કોઈ પણ જાતની નુકશાનકારક ચીજ નથી એવું
સરટીફિકેટ આપેલ છે. અને એ ઉમદા રજવાડી દવા અકરીર
હોવાથીજ વિલાયતમાં પાસ થઈલા મોટા ડાક્ટરો, રાજા મહારાજા
ઓ, નવાબો તથા દેશી અને ઇંગ્લેન્ડ અદરજો અને મોટા સરકારી
અમલદારોમાં પણ ખુબ પ્રખ્યાત છે.

ખાદશાહી ચાકુતી.

અનંગ વિલાસ

મમે તે કારણથી યુનાની લાવવા પાછી લાવે છે. પુરુષાતન
લાવવા રાખે છે. આ રાજવંશી ચાકુતી લઈકારના નમામ વ્યાધી
મટાડે છે. અને તિબેટ જનાન ખરું પુરુષાતન આપે છે. ખરી
મરદાઈ આપનાર અને નળિયા માણુરાને પણ જીવન ત માફક
જોરાવર બનાવનાર. આ દવાઓ લાભ લેના અમોરી ખાસ બ્રા
મણુ છે. આ દવા વાપરવામાં કોઈ પણ જાતની પરેશની જરૂર
નથી. ૪૦ ગોળીની ડબી એકના રૂપીયા દશ.

ખાદશાહી યુનાની લેપ

ઉમદા દવાઓમાંથી આ લેપ બનાવેલ છે; અને તે નસોને
પુરતી તાકાત આપે છે. ખરું પુરુષાતન લાવવા માટે આ લેપ
ફતેહમંદ ધરાવે છે. અર્જિસ એકની ડબીના રૂપીયા આઠ તમામ
દવાઓનું પેસ્ટ ખર્ચ જુદું.

ડાક્ટર કાલીદાસ એતીરામ-રાજકોટ-કાઠીયાવાડ.

ભાદર અંગર

અમારી કંપનીના લેખમાં નાટકના આયોજી શોષ
મીઠા નાં અમારો મુકામ હશે ત્યાંથી લેખથી કોમતે
રાહોથી મંડાવ્યાથી મોકલવામાં આવશે.

ઓપરીટીંગ નામ

કોમતે.

ખીસ્વમંજળ ઉર્ફે મુરદાસ ...	...	...	૦—૨—૭
પ્રી ભક્તિ વિજય ...	...	...	૦—૨—૦
રે રખા હરણ ...	...	...	૦—૨—૦
નાગર ભક્ત ...	...	...	૦—૨—૦
નીલમ-માલિક ...	...	...	૦—૨—૦
મનહર-મેના ...	...	...	૦—૨—૦
શોભ કન્યા ...	...	...	૦—૨—૦
મહાસ્વેતા-કાકમ્બરી ...	...	...	૦—૨—૦
રજની-ચંદ્ર ...	...	...	૦—૨—૦
લોહરે શમશીર ...	...	...	૦—૨—૦
શ્રી અંબાલી ...	...	...	૦—૨—૦
માતૃ પીતૃ ભક્ત પુંડરીક ...	...	...	૦—૨—૦
ઉર્વશી-પુરંજના ...	...	...	૦—૨—૦
હોયલ પદમણી ...	...	...	૦—૨—૦
જેઘલ તોલ ...	...	...	૦—૨—૦
ખીરબલ બાદશાહ ...	...	...	૦—૨—૦
ચંદ્ર પ્રભા ...	...	...	૦—૨—૦
પ્રવીણ-સાગર ...	...	...	૦—૨—૦

માલિક—વી. એચ. મનીપુરીઆ.

શ્રી વિજય મોતમ નાટક સમાજ.

